

**ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ՝ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
100-ԱՄՅԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ**

Բանալի բառեր – Հայոց ցեղասպանություն, ֆրանսիական մամուլ, հարյուրամյակ, ճանաչում, ժխտողական քաղաքականություն, հանրային կարծիք

Հայոց ցեղասպանության միջազգային ճանաչման համար պայքարն անհնար կլիներ առանց դարասկզբին Օսմանյան կայսրությունում հայերի նկատմամբ իրագործված ցեղասպանության մասին աշխարհի ժողովուրդներին տեղեկացնելու և հանրային կարծիքի ձևավորման, որում գլխավոր դերը վերագրվում է զանգվածային լրատվամիջոցներին: Բազմաթիվ հետազոտություններ, հոդվածներ են գրվել, զանազան միջոցառումներ են կազմակերպվել՝ ներկայացնելու ցեղասպանության արձագանքները դարասկզբի համաշխարհային մամուլում: Որոշ տեսաբաններ գնահատել են տարբեր երկրների լրատվամիջոցների աշխատանքը, դրանց ներդրումը նախ այդ ոլորերգական իրադարձությունը լուսաբանելու, ապա հայոց պահանջատիրության և Թուրքիայի ժխտողական քաղաքականության վերաբերյալ միջազգային հանրության կարծիք ձևավորելու գործում¹:

Առանձնահատուկ է ֆրանսիական մամուլի արձագանքը՝ պայմանավորված այդ երկրում բավական մեծ հայկական սփյուռքի գոյությամբ: Տարիներ առաջ, երբ հեղինակներից մեկն ուսումնասիրում էր ֆրանսիական առաջատար և հեղինակավոր օրաթերթի՝ « Le Monde »-ի 1987-2006 թվականների հրապարակումները հայերի և Հայաստանի մասին, արձանագրեց, որ ցեղասպանությունը և դրա ճանաչումը կենտրոնական տեղ են զբաղեցնում հայկական թեմատիկայում²: Ուսումնասիրված ժամանակահատվածում միայն Հայոց ցեղասպանության թեմայով օրաթերթում տպագրվել էին 700-ից ավելի մեծ ու փոքր հոդվածներ: Ֆրանսիական մյուս խոշոր թերթերը՝ « La Libération »-ը, « Le Figaro »-ն, « L'Humanité »-ն, նույնպես առանձնահատուկ տեղ են հատկացրել այս թեմային: Վերջինը միակ թերթն էր, որ մինչև 1965 թվականը, երբ ոչ ոք բացահայտ դեռևս չէր խոսում Հայոց եղեռնի մասին, ամեն տարի իր էջերում անդրադառնում էր ապրիլի 24-ին: Ըստ

¹ Տե՛ս **Դեմոյան Հ.**, Հայոց ցեղասպանության լուսաբանումը համաշխարհային մամուլի առաջին էջերին, Երևան, 2014:

² Տե՛ս **Մենենշյան Ա.**, « Le Monde »-ը և հայ իրականությունը, Երևան, 2009, էջ 130:

«Լուի Չարրի Ֆրանս»¹ սոցիոլոգիական ինստիտուտի հարցման տվյալների՝ ֆրանսիական հասարակության շուրջ 70 տոկոսը տեղյակ է 1915 թ. Հայոց ցեղասպանությանը շնորհիվ ֆրանսիական լրատվամիջոցների:

Մենք փորձեցինք պարզել՝ արդյոք Հայոց ցեղասպանության թեման շարունակում է պահպանել իր արդիականությունը ֆրանսիական մամուլի համար: Առանձնացրել ենք վեց ազգային օրաթերթեր՝ « Le Parisien », « Le Monde », « Les Échos », « La Libération », « Le Figaro », « La Tribune », և դիտարկել դրանց՝ 2014-2015 թթ. (2015 թ. ապրիլը ներառյալ) բոլոր թողարկումները: Ընդհանուր առմամբ դրանք Հայաստանի և հայերի վերաբերյալ նշված ժամանակահատվածում հրապարակել են մոտ 335 նյութ, որոնցից բուն ցեղասպանությանն առնչվում է շուրջ 300-ը: Մյուս հրապարակումները շոշափում են ֆրանս-թուրքական, թուրք-ամերիկյան հարաբերությունները, սիրիական ճգնաժամը, մասնավորապես՝ 2014 թ. Քեսաբի դեպքերը, որոնցում անուղղակիորեն անդրադարձ կա նաև Հայոց ցեղասպանությանը: Հայտնի թուրք և ֆրանսահայ մտավորականների, արտիստների հետ որոշ հարցազրույցներ ևս հիշատակում են 1915 թ. պատմական անցքերը: Ընդ որում, վեց պարբերականները միևնույն հաճախականությամբ չեն անդրադառնում խնդրին. անհամեմատ շատ անդրադարձների հանդիպեցինք « Le Monde » և « La Libération » պարբերականներում, գրեթե կիսով չափ քիչ՝ « Le Figaro »-ում և « Le Parisien »-ում, իսկ, օրինակ, « La Tribune »-ը և « Les Échos »-ն տպագրել են թեմային առնչվող անհամեմատ քիչ հոդվածներ: Ի դեպ, առաջին երկու պարբերականներն աչքի են ընկնում նաև թեմայի վերաբերյալ իրենց հեղինակային նյութերով, այն դեպքում, երբ մյուսները մեծ մասամբ բավարարվում են լրատվական գործակալությունների տրամադրած տեղեկատվությամբ:

2014 թվականի ընթացքում Հայոց ցեղասպանության թեմային նվիրված հրապարակումներն առանձնապես շատ չեն. ընդհանուր առմամբ դրանք չեն գերազանցում յոթ տասնյակը և հիմնականում տպագրվել են 2014 թ. ապրիլին՝ ցեղասպանության 99-րդ տարելիցի առիթով: Շատ քիչ են այն հոդվածները, որոնք խնդրին անդրադարձել են առանց առիթի: Դրանք հիմնականում Ֆրանսիայում ապաստան գտած և տեղի հանրային կյանքում ճանաչում ձեռքբերած հայերի ժառանգներին, նրանց ընտանեկան պատմությունները ներկայացնող հրապարակումներն են, որոնք ընթերցողի վրա ավելի մեծ տպավորություն են գործում, քան հարյուրավոր քաղաքական վերլուծությունները: Օրինակ, Գիյոմ Պերիերի «Աստված ինձ ողջ է թողել, որ ես պատմեմ» հոդվածը² 106 տարեկան հայ կնոջ պատմությունն է, ով 1915 թ.,

¹ Un sondage et une pétition sur le génocide arménien, Le Monde, 07.04.1996, http://www.lemonde.fr/archives/article/1996/04/07/un-sondage-et-une-petition-sur-le-genocide-armenien_3726792_1819218.html#27qWEIEjAGhQMsEb.99.

² Տե՛ս **Perrier G.**, Dieu m'a laissée en vie pour que je raconte // Le Monde, 17.01.2014.

երբ դեռևս ութ տարեկան էր, ստիպված է եղել լքել հայրենիքը ընտանիքի հետ միասին: Ֆրանսիական պարբերականը մանրամասն նկարագրում է, թե ինչպես է փոքրիկ Օվսաննայի ընտանիքը կիրակի օրը՝ եկեղեցուց վերադառնալուց անմիջապես հետո, տեղեկանում եռօրյա ժամկետում թաղամասը լքելու թուրքական կառավարության պահանջին: Պարբերականը հատուկ նշում է այն փաստը, որ խոսքը սրճարան, աստամնաբուժարան և վարսավիճարանոց ունեցող ընտանիքի մասին էր, որի անդամների հետ անգամ թուրքերը և հույները աշխատում էին հայերեն խոսել: Ցույց տալով բազմանդամ ընտանիքի գաղթի ընթացքը՝ ոտքով, գնացքով, ապա նավով, պարբերականը ուրվագծում է հայերի հատած դժվարին ճանապարհը՝ որոշակի տեղեկատվական համատեքստ սահմանում ցեղասպանության թեմայի համար: « La Libération »-ի հետաքրքիր հրապարակումներից է նաև Վալերի Թորանյանի դիմանկարը, որը ֆրանսիական հայտնի « Elle » կանանց ամսագրի նախկին խմբագիրն է: Ակնարկի առիթը Վալերիի հրատարակած գիրքն է իր ընտանիքի մասին¹: Նշենք նաև ֆրանսահայ ռեժիսոր Ռոբեր Գետիկյանի մասին պատմող հոդվածը « Le Parisien »-ում, որի առիթը ռեժիսորի նոր ֆիլմն է՝ «Մի խենթի պատմություն», որն իրականում 1915 թվականը վերապրած մի ընտանիքի պատմությունն է²:

Թեմայի համատեքստի կառուցմանը նպաստում են նաև ֆրանսիական մամուլի անդրադարձները ֆրանս-թուրքական հարաբերությունների ընթացքին կամ Թուրքիայի՝ Եվրամիությանը անդամակցության գործընթացին, որտեղ հաճախ շեշտադրվում են Թուրքիայի պարտավորությունները իր պատմության հանդեպ: Օրինակ, 2014 թ. հունվարին Ֆրանսիայի նախագահ Ֆրանսուա Օլանդի՝ Թուրքիայում հնչեցրած կոչը պաշտոնական Թուրքիային՝ կատարել «հիշողության գործը»՝ առերեսվելով սեփական պատմությանը, գրավեց ֆրանսիական գրեթե բոլոր պարբերականների ուշադրությունը³:

Այրիլ ամսին, իհարկե, ամենաշատ նյութերն են տպագրվում ցեղասպանության թեմայով, ուստի 2014 թ. ապրիլը ևս բացառություն չէր: Ֆրանսիական պարբերականները հեղինակային հոդվածներով անդրադարձան

¹ http://www.liberation.fr/livres/2015/04/26/valerie-torian-d-ici-et-d-aieule_1269376.

² <http://www.leparisien.fr/espace-premium/seine-saint-denis-93/tournage-a-domicile-pour-robert-guediguian-26-07-2014-4028513.php>

³ Տե՛ս **Hélène Sallon**, Le long chemin de l'adhésion turque à l'Union européenne, LeMonde.fr 29.01.2014, http://www.lemonde.fr/international/article/2014/01/29/le-long-chemin-de-l-adhesion-turque-a-l-union-europeenne_4355569_3210.html#iHoDytXMEBpAoOyz.99; **Guillaume Perrier**, M. Hollande appelle Ankara à faire son « travail de mémoire » sur la tragédie arménienne, LeMonde, 29.01.2014, http://www.lemonde.fr/europe/article/2014/01/28/francois-hollande-appelle-la-turquie-a-faire-son-travail-de-memoire-sur-la-tragedie-armenienne_4355594_3214.html;

Turquie: «le travail de mémoire doit être fait», lefigaro.fr, avec AFP, 27 janvier 2014, <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2014/01/27/97001-20140127FILWWW00507-turquie-le-travail-de-memoire-doit-etre-fait.php>.

Թուրքիայի վարչապետ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի ցավակցական ուղերձին¹ ցեղասպանության 99-րդ տարելիցի առիթով՝ բացահայտելով դրանում առկա ենթատեքստերը: « Le Monde »-ի թղթակիցը վտանգ է տեսնում Թուրքիայի երկիմաստ հռետորաբանության մեջ՝ փաստելով, որ այս պետությունը խոսում է «ընդհանուր տառապանքների» լեզվով, Բալկաններում «մուսուլման» գոհերի հարցը և հայերի կոտորածը դիտարկում միևնույն հարթության վրա: «Հայերը կորցրել են իրենց կյանքը, բայց մենք չգիտենք, թե ինչպես են նրանք կորցրել, և ով է այն վերցրել»²,– գործարար, բարերար Օսման Կավալայի խոսքերն է մեջբերում ֆրանսիական օրաթերթը: Իհարկե այս օրերին եղան նաև հրապարակումներ, որոնք ողջունում էին Էրդողանի քայլը՝ չնկատելով դրանում առկա վտանգավոր ենթատեքստերը, նշելով, որ առաջին անգամ է, որ Թուրքիան նման բարձրաստիճան քաղաքական գործչի անունից ցավակցություն է հայտնում³: Արձանագրվեց նաև, որ «Փարիզի համար Անկարայի «ցավակցությունները» բավարար չէին»⁴:

Կարող ենք վստահ ասել՝ Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցը մեծ ուշադրության է արժանացել ֆրանսիական մամուլում: 2015 թ. առաջին քառամսյակում մեր դիտարկած վեց ֆրանսիական թերթերը հրապարակել են թեմային առնչվող չորս անգամ ավելի հոդված, քան 2014 թ.: Միայն 2015 թ. ապրիլին հրապարակվել է շուրջ 230 հոդված, որից 100-ը՝ ապրիլի 21-25-ը ընկած ժամանակահատվածում: Այլ խոսքերով՝ ցեղասպանության համատեքստի կառուցումը այս օրերին բավականին հաճախադեպ է, ընդ որում՝ թե՛ տեղեկատվական-փաստագրական և թե՛ զգացական-զգացմունքային ուղղություններով:

Տեղեկատվական-փաստագրական համատեքստը ապահովեցին ֆրանսիական մամուլի հրապարակումները՝ նվիրված 100-ամյա տարելիցին առնչվող գրեթե բոլոր անցքերին, դեպքերին ու դեմքերին: Ֆրանսիական պարբերականների համար քննարկման նյութ դարձան Հայաստանի Հանրապետության նախագահ Սերժ Սարգսյանին ուղղված Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանի հրավերը՝ մասնակցելու Թուրքիայում

¹ **Laure Marchand**, Ankara présente ses condoléances aux Arméniens pour les massacres de 1915, lefigaro.fr, 23 avril 2014, <http://www.lefigaro.fr/international/2014/04/23/01003-20140423ARTFIG00303-ankara-presente-ses-condoleances-aux-armeniens-pour-les-massacres-de-1915.php>.

² **Perrier G.**, M. Erdogan présente ses condoléances aux Arméniens pour les massacres de 1915 // Le Monde, 24.04.2014, http://www.lemonde.fr/international/article/2014/04/24/m-erdogan-presente-ses-condoleances-aux-armeniens-pour-les-massacres-de-1915_4406503_3210.html#fVv3LUAZqDY0VhE7.99.

³ Génocide arménien : Hollande salue l'« évolution » du discours turc // Le Monde.fr, 24.04.2014.

⁴ **Wieder Th.**, Pour Paris, les « condoléances » d'Ankara sur le génocide arménien ne suffisent pas // Le Monde, 25.04.2014, http://www.lemonde.fr/politique/article/2014/04/25/pour-paris-les-condoleances-d-ankara-sur-le-genocide-armenien-ne-suffisent-pas_4407364_823448.html#hDkiQZLIsDhMmEA.99;

Génocide arménien : Hollande note une « évolution » de la Turquie mais qui ne suffit pas Lefigaro.fr, avec AFP, 24 avril 2014.

Գալիպուլիի ճակատամարտի հարյուրամյակի միջոցառումներին¹, Հռոմի պապ Ֆրանցիսկոսի ելույթը, ով Վատիկանում կայացած եկեղեցական արարողության ժամանակ օգտագործեց «ցեղասպանություն» եզրույթը², այդ համատեքստում Թուրքիայի և Վատիկանի դիվանագիտական հարաբերությունների ճգնաժամը³, Ավստրիայի Հանրապետության խորհրդարանի կողմից Հայոց ցեղասպանության ճանաչումը և դատապարտումը, ԵՄ կոչը անդամ երկրներին՝ ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը⁴, Գերմանիայի խորհրդարանում ցեղասպանության ճանաչմանը վերաբերող քննարկումները⁵ և Գերմանիայի նախագահ Ֆրանկ-Վալթեր Ֆաուկի կողմից «ցեղասպանություն» բառերի օգտագործումը⁶, Հայաստանում և Ֆրանսիայում 1915 թ. զոհերի հիշատակման արարողությունները⁷, փաստավավերագրական նյութերը, որոնք այս ընթացքում տպագրվեցին, ցեղասպանությունը վերապրած հայերի և նրանց զավակների պատմությունները⁸ և այլն:

Հիշատակման արժանի է « La Libération » պարբերականի ապրիլ-քսանչորսյան լուսաբանումը: Խմբագրությունը հատուկ թղթակից էր գործուղել Հայաստան, որը թերթի համացանցային տարբերակում 24-ժամյա ռեժիմով անընդհատ թարմացվող տեղեկություններ էր հաղորդում Երևանում և Ստամբուլում տեղի ունեցող հիշատակի միջոցառումների մասին: «Օլանդը կոչ է անում կիսել հայերի ճակատագիրը»⁹, «Ոչ մեկը չի հավատում այս պարզունակ ժխտողականությանը»¹⁰, «System of a Down»-ի համերգը՝

¹ Le président arménien invité en Turquie en avril, LeFigaro.fr, avec AFP, 16 janvier 2015. <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2015/01/16/97001-20150116FILWWW00106-le-president-armenien-invite-en-turquie-en-avril.php>.

² Le Pape évoque le « génocide » des Arméniens, lefigaro.fr, avec AFP, 12 avril 2015;

Les Arméniens victimes du « premier génocide du XXe siècle », selon le pape François, Le Monde.fr, avec AFP et AP, 12.04.2015.

³ **Gautheret J.**, Chambraud C., Crise diplomatique entre la Turquie et le Vatican // Le Monde, 13.04.2015;

Jean-Marie Guénois, Crise entre la Turquie et le Vatican, lefigaro.fr, 12 avril 2015;

Samuel Forey, Génocide arménien : toujours dans le déni, la Turquie rappelle son ambassadeur au Vatican, lefigaro.fr, 12 avril 2015.

⁴ **Adrien Jaulmes**, Le Parlement européen reconnaît le génocide arménien, lefigaro.fr, 15 avril 2015.

⁵ Berlin va reconnaître le génocide arménien, Figaro.fr, avec Reuters, 20 avril 2015.

⁶ Allemagne : le président reconnaît le génocide arménien, Figaro.fr, avec AFP, 23 avril 2015.

⁷ Génocide arménien : commémorations en France, Figaro.fr, 24 avril 2015;

Adrien Jaulmes, À Erevan, la tragédie de 1915 reste le socle du sentiment national arménien, 20 avril 2015.

⁸ **Bertrand Guyard**, Aznavour et Guédiguian, deux hommes marqués par le génocide arménien, lefigaro.fr, 22 avril 2015; **Roux M.**, Alain Altinoglu revient sur son passé arménien, Le Monde, 18.04.2015.

⁹ http://www.libération.fr/monde/2015/04/24/hollande-appelle-au-partage-du-destin-des-armeniens_1264914.

¹⁰ http://www.libération.fr/monde/2015/04/24/personne-ne-croit-a-ce-negationnisme-primitif_1264906.

ցեղասպանության գոհերի հիշատակին»¹, «Օլանդը կոչ է անում Թուրքիային ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը»², «Հայոց ցեղասպանություն. հարյուր տարվա մենություն»³, «Հայոց ցեղասպանության հարյուրամյակ. միշտ կանգուն ժողովուրդ»․ ահա մի քանի վերնագրեր այս շարքից: Թերթի ստամբուլյան և այլ երկրների թղթակիցների հրապարակումները ամբողջացրել են 100-ամյակի միջոցառումների միջազգային անդրադարձը՝ բացահայտելով թուրքական ժխտողական թեզի սնանկությունը («Էրդոհանը նշում է մի հարյուրամյակ՝ դրանով թաքցնելու համար մեկ ուրիշը»⁴), Գերմանիայի մեղսակցությունը հայերի բնաջնջման ծրագրին⁵, ԱՄՆ-ի երկիմաստ դիրքորոշումը («Օբամայի «գողացված» խոստումը»)՝⁶ և այլն:

Թուրքիայի ժխտողական քաղաքականության քննարկումները ևս դրականորեն ազդեցին Հայոց ցեղասպանության իմացական ընկալման վրա: « La Tribune »-ը, որը անհամեմատ քիչ նյութեր է տպագրել այս թեմայի մասին, հանդես եկավ վերլուծական ծավալուն հոդվածով, որտեղ նշվում էր Թուրքիայի ծայրահեղ ազգայնամոլության, այդ համատեքստում ստեղծված հակամարտության մասին, որը, հեղինակի խոսքերով, նման է վարակի, ուռուցքի, որը հարկ է բուժել Թուրքիայի հիշողության կորուստը բժշկելու և երիտասարդների հիշողության հետ աշխատանք տանելու ճանապարհով: Ժխտման թեմային անդրադարձավ նաև « Le Figaro »-ն՝ Ֆրանսիայի նախկին նախագահ Նիկոլա Մարկոզիի հետ հարցազրույցում. «Ցեղասպանության հերքումը անգամ կարծիք չի կարող լինել: Դա վիրավորանք է և սպառնալիք, ... մեր Հանրապետության հիմնարար արժեքների խեղաթյուրում: Ահա ինչու նախագահ եղած ժամանակ ես հավանություն տվեցի այն օրենքին, որով պատասխանատվություն է սահմանված ցեղասպանությունը ժխտելու համար»⁸,– նշում էր Մարկոզին:

Ապրիլի 20-ին « Le Monde »-ը տպագրեց մեր մեծ հայրենակցի՝ Շառլ Ազնավուրի ծավալուն հոդվածը, որը բավականին դրականորեն ազդեց ցեղասպանության համատեքստի զգացական հատվածի ուժեղացման առումով: «Հարյուր տարվա մենություն հայերի համար» հոդվածը աշխարհահռչակ երգչի զգացմունքային խոսքն է՝ ուղղված հանրությանը, որտեղ նա անդրա-

¹ http://www.libération.fr/direct/element/video-le-concert-de-system-of-a-down-en-armenie-pour-commemorer-le-genocide_5803/.

² http://www.libération.fr/monde/2015/04/24/armenie-hollande-attend-d-autres-mots-de-la-turquie_1263786.

³ http://www.libération.fr/monde/2015/04/23/genocide-armenien-la-quete-de-memoire_1262262.

⁴ http://www.libération.fr/monde/2015/04/22/istanbul-erdogan-celebre-un-centenaire-pour-en-cacher-un-autre_1259594.

⁵ http://www.libération.fr/monde/2015/04/23/l-allemande-reconnait-sa-coresponsabilite-dans-le-genocide-armenien_1262419.

⁶ http://www.libération.fr/monde/2015/04/23/la-promesse-envolee-de-barack-obama_1262185.

⁷ **Turunc G.**, Université de Bordeaux, Le nécessaire « travail de mémoire » de la société turque, La Tribune, 27.04.2015.

⁸ Génocide arménien : Sarkozy s'exprime, lefigaro.fr, 22 avril 2015.

դառնում է իր ընտանիքին, հայոց ցավին, ցեղասպանություններին և դրանց ճանաչմանը, հայ-թուրքական հնարավոր երկխոսությանը, որի պատասխանատուն թուրք երիտասարդն է, որը, երգչի խոսքերով, մի օր կբացի իր աչքերը և հաշիվ կպահանջի իր ղեկավարներից ստի և անպատվության տարիների, սեփական պատմությունը արհամարհելու համար: Որպես զոհերի հետնորդ, նրանց աղոթքները կրող և հասարակական գործիչ՝ Ազնավուրը հատուկ պատասխանատվություն է զգում մահացած և անպաշտպան հայրենակիցների արժանապատվությունը վերականգնելու համար: Մեծ հայր հողվածն ավարտում է հիշեցումով, որ այս «տխուր հոբելյանով» պատմության մեջ առաջին անգամ նշվում է Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակը:

Նյութի զգացական ազդեցությունն ավելի է ուժեղացնում հողվածին կից նկարը՝ գլխիկոր երկու հայ որբուկներ՝ իրար ձեռք բռնած, իսկ հետևում՝ ծնողների ու ևս մեկ փոքրիկի սովերները, որոնք ամենայն հավանականությամբ արդեն չկան: Յուրաքանչյուր սովեր նշված է գումարման նշանով, որոնք շատ ավելի են, քան երեքը...

Ի դեպ, ֆրանսիական մամուլում այս օրերին հրապարակված նկարները և տեսանյութերը ևս մանրամասն ուսումնասիրության կարիք ունեն. կան հատուկ մշակված տեսանյութեր, ցուցադրություններ և կոլաժներ, որոնք քարտեզներով, փաստաթղթերով և լուսանկարներով են ներկայացնում 1915 թ. դեպքերը և խիստ ազդեցիկ են¹: Մեր ուսումնասիրած պարբերականներից մեկ-երկուսն անգամ մուլտիմեդիա խոշոր նախագծեր իրականացրին՝ 1915 թ. ողբերգությունը և դրա հետևանքներն առավել պատկերավոր, տպավորիչ ներկայացնելու համար:

Հատկանշական է, որ, ի տարբերություն նախորդ տարիների, վերջին երկու տարում ցեղասպանության թեմային անդրադառնալիս ֆրանսիական

¹ https://www.dailymotion.com/video/x2nk8jz_ce-qu-il-faut-savoir-du-genocide-des-armeniens_news;
http://s1.lemde.fr/image/2015/04/23/147x97/4620950_7_47f3_un-orphelin-armenien-rescape-de-l-horreur-des_4fbcf595d1ae1d450a3b62b17fd2054f.jpg;
http://s1.lemde.fr/image/2015/04/15/147x97/4616166_7_86b9_en-1915-dans-le-village-armenien-de_936f71c9ada2dd1128396f2c669f0c30.jpg ;
http://s1.lemde.fr/image/2015/04/20/147x97/4619450_7_bf4f_photo-du-genocide-armenien-prise-a-alep-en_da2a4f0760e7d03017074aff7500127.jpg ;
http://s2.lemde.fr/image/2015/04/20/147x97/4619210_7_a8b5_2015-04-18-ec97997-1684-1w3fl48_6a810d415eee84a061777be783c3fb1f.jpg;
http://s1.lemde.fr/image/2015/04/15/147x97/4616132_7_a03d_au-memorial-de-choeung-ek-au-cambodge-le-9_185b30564f5939ba3c45df4392e3e319.jpg;
http://s2.lemde.fr/image/2015/04/24/147x97/4622023_7_d00c_refugies-armeniens-vers-1915_e8741ec73afba79c752be9d736a8f5bd.jpg;
http://s2.lemde.fr/image/2015/04/21/147x97/4620194_7_269d_chamier-d-armeniens-immoles-par-le-feu_714b552b47b5e9d329b448a52c5374c9.jpg;
http://s2.lemde.fr/image/2014/04/25/147x97/4407440_7_ee23_peinture-murale-commemorant-le-genocide_40490b378fb10f8613ed0bb410b77404.jpg.

պարբերականներն ավելի ու ավելի լսելի են դարձնում Թուրքիայից հնչող ողջախոհ ձայները: 2014-2015 թթ. մեր ուսումնասիրած թերթերում բազմաթիվ են հարցազրույցները այնպիսի թուրք մտավորականների հետ, ովքեր հակադրվում են պաշտոնական Անկարայի քաղաքականությանը և կոչ անում սեփական ժողովրդին ու իշխանություններին առերեսվել սեփական պատմությանը: Թվարկենք դրանցից մի քանիսը՝ « Le Parisien »-ի հարցազրույցը թուրք գրող, Նոբելյան մրցանակակիր Օրհան Փամուքի հետ¹, « La Libération »-ի հարցազրույցը Ստամբուլի քաղաքականության կենտրոնի պրոֆեսոր Չենգիզ Աքտարի հետ² և այլն:

2014 թ. համաշխարհային մամուլում, այդ թվում՝ ֆրանսիական, մեծ արձագանք գտավ ազգությամբ թուրք գերմանացի ռեժիսոր Ֆաթիհ Աքինի «Սպի» ֆիլմը, որին տասնյակ հողվածներ են նվիրվել: Այս ֆիլմի մասին գրախոսությունները առիթ էին՝ ընթերցողական լսարանին ևս մեկ անգամ հիշեցնելու, իսկ անտեղյակներին՝ տեղեկացնելու նախորդ դարի առաջին ցեղասպանության մասին, որը մինչ օրս միջազգայնորեն ամբողջությամբ չի ճանաչվել:

Ընդհանուր առմամբ ֆրանսիական մամուլի անդրադարձը Հայոց ցեղասպանության թեմային այլ, օրինակ բրիտանական կամ ամերիկյան մամուլից տարբերվում է նրանով, որ այն թեև ներկայացնում է թուրքական տեսակետը, սակայն գրեթե միշտ շեշտադրում է ցեղասպանության անհերքելի փաստը:

Մեր նախորդ ուսումնասիրության մեջ³ մենք փաստել էինք, որ սկսած 2001 թվականից՝ ֆրանսիական պարբերականներում կտրուկ նվազում են եղեռնի թեմայով նյութերը, և եթե հաշվի առնենք, որ հենց 2001 թ. տարեկարգին Ֆրանսիան պաշտոնապես ճանաչեց Հայոց ցեղասպանությունը, ապա կարելի էր ենթադրել, որ սա նրանց կողմից իրենց առջև դրված ոչ ուղղակի նպատակ էր, որն ի վերջո իրագործվեց: Այսօր պետք է փաստենք, որ Հայոց ցեղասպանության 100-ամյակին ընդառաջ ֆրանսիական մամուլը այլ նպատակներ է սահմանել իր համար: 2014-2015 թթ. ֆրանսիական տպագիր մեդիան ներկայացրեց Հայոց ցեղասպանության բազմակողմ պատկերը, անդրադարձավ ոչ միայն տեղի ունեցած իրադարձություններին, այլև քննության առավ խնդրին վերաբերող տարբեր իրողություններ, հրապարակեց պատմություններ և ակնարկներ, որոնք ցեղասպանության մեդիաֆոնը դարձրին զգացմունքային և ազդեցիկ:

¹ <http://www.leparisien.fr/flash-actualite-culture/l-ecrivain-orhan-pamuk-conteur-heureux-observateur-inquiet-de-la-turquie-14-02-2015-4533407.php>.

² http://www.liberation.fr/monde/2015/02/16/1-annee-1915-malediction-turque_1203892.

³ Տե՛ս **Մենենդյան Ա.**, նշվ. աշխ.:

**Анаит Менемшян, Лиана Саядян – Французская пресса
к 100-летию геноцида армян**

Отклик французской прессы на 100-летнюю годовщину Геноцида армян был особым. В отличие от, скажем, британской или американской прессы, для французской прессы и общественного мнения этой страны Геноцид армян является неопровержимым фактом.

В 2014-2015 гг. (включая апрель 2015 г.) шесть национальных газет Франции (« Le Parisien », « Le Monde », « Les Échos », « La Libération », « Le Figaro », « La Tribune ») опубликовали в общей сложности около 335 материалов, из которых около 300 касались непосредственно темы Геноцида. Остальные публикации затрагивали француско-турецкие, турецко-американские отношения, сирийский кризис, в частности события в Кесабе, в которых косвенно отражалась и тема Геноцида. В целом в 2014-2015 гг. французские медиа представили разностороннюю картину Геноцида армян. Они не только рассказывали о событиях того времени, но и анализировали различные реалии, связанные с этой проблемой, публиковали истории и очерки, которые сделали медиафон Геноцида более эмоциональным и впечатляющим.

**Anahit Menemshyan, Liana Sayadyan – *The French Press:
On the Eve of the 100th Anniversary of the Genocide***

The response of the French press to the centenary of the Armenian Genocide was unique. In contrast, say, to the British or American press, the French response differed in that, in the view of the French press and society, the Genocide is a fact that happened and is irrefutable.

From 2014 to 2015 (including April 2015), six French daily newspapers (« Le Parisien », « Le Monde », « Les Échos », « La Libération », « Le Figaro », « La Tribune ») published some 335 pieces overall, of which around 300 specifically dealt with the Genocide issue. The other pieces dealt with French-Turkish and Turkish-American relations and the Syrian crisis, particularly regarding events in Kessab, in which indirect references are made to the Genocide issue. In general, from 2014-2015 the French media presented a many-sided picture of the Armenian Genocide. It not only talked about developments that occurred but also examined different facts linked to the issue. It published stories and insights that conveyed emotion and impact to the media backdrop regarding genocide.